

ŽYDŲ KULTŪRINIS IR RELIGINIS PAVELDAS

Joniškio sinagogų kompleksas–Žagarės sinagogos–Žydų kapinės–Holokaustas

Maršruto ilgis – apie 66 km. Rekomenduojama transporto priemonė – automobilis, yra kelio atkarpu, kur reikia eiti pėsčiomis. Gali lydėti gidas.

1 Joniškio sinagogos

Joniškis Lietuvoje unikalus tuo, kad tik čia yra išlikęs dviejų sinagogų kompleksas. Pirmoji sinagoga minima 1823 m. be išorinių judaizmo simbolių. Ji – vienintelė išlikusi Lietuvoje sinagoga, kurioje ryški klasicizmoromantizmo stilių architektūrinė jungtis. 1865 m. šalia pirmosios pastatyta antroji mūrinė sinagoga (Raudonoji) puošnaus neogotikinio stiliaus. Viduje išliko gausus dekoras. Abi Joniškio sinagogos sukurtos tarsi kontrasto principu ir reprezentuoja savo laikmečio architektūrą. Abu pastatai gerai dera tarpusavyje ir kartu papildo vienas kitą. Deja, Raudonoji sinagoga 2007 m. gruodį įgriuvo. Miesto a. 4A ir 4B, Joniškis.

2 Žagarės sinagogos

Ištin gausi bendruomenė gyveno Žagarėje (tarpukariu čia buvo 8000 žydų – 57 % visų gyventojų). Senosios ir Naujosios Žagarių žydai turėjo atskirus kahalus, sinagogas, kapines, rabinatus. Sunku suskaičiuoti visas sinagogas, stovėjusias Senojoje ir Naujojoje Žagarėje. Iki šių dienų Senojoje Žagarėje išliko tik viena sinagoga, stovinti Gedimino gatvės skersgatvyje. Naujojoje Žagarėje liko tik dvi sinagogos, statytos 1799 m. ir 1802 m. prie Turgaus aikštės. Greičiausiai, kaip ir Joniškio dviejų sinagogų komplekse, viena sinagoga buvo vasarinė, kita – žieminė. Dabar Naujojoje Žagarėje, Avižonio gatvėje 7, esanti gairinė yra įsikūrusi vienoje iš šių dviejų buvusių sinagogų. Sinagoga yra visiškai perstatyta, todėl jos konstrukciją sunku atsekti. Šalia tebestovi antroji sinagoga, kurios konstrukcijos taip pat pakeistos – dabar čia sporto salė. Tai buvo mūrinė, tinkuota, nesudėtingų formų sinagoga, kiek įleista į žemę, su pusapskričių arkų langais. Turgaus aikštė, Žagarė, Joniškio r.

gyvenamųjų namų architektūra

XIX a. pabaigoje žydai sudarė beveik pusę joniškiečių, tarpukaryje Joniškioje beveik penktadalis visų gyventojų buvo žydų tautybės. Dauguma jų gyveno Joniškio centre, aplink aikštę, ir pagrindinėse Livonijos, Upytės ir Šiaulių gatvėse. Turtingesnieji statėsi sau mūrinius namus, puošniais raudonplyčiais apspūdami miesto centrą. Iki šių dienų išliko Miesto a. 9, 13, 15, Žagarės g. 4, Livonijos g. 16, Upytės g. 7, Šiaulių Senosios g. 1, 2, 3, 5, 7, 17, 28, Vilniaus g. 2, 4, 10 namai. Žagarėje

žydai, būdami labai gausi bendruomenė, gyveno itin pasiturinčiai, tad paliko ir didelį gyvenamųjų namų bei parduotuvių architektūrinį palikimą. Visas miestelio centras, pagrindinės gatvės tebėra apstatytos raudonplyčiais dekoruotais namais.

3 Žydų kapinės

2005 m. vasarą buvo inventorizuojamos Joniškio rajono žydų kapinės, kurių yra keturios: Joniškio, Žagarių Senosios ir Naujosios, bei Kriukų. Jos vertos dėmesio dėl puošnių antkapinių paminklų – macevų. Joniškio žydų kapinės yra Bariūnų kaimo teritorijoje, 4 km. į šiaurės rytus nuo Joniškio, kelio į Škilvionius kairėje pusėje. Kapinėse išliko apie 800 paminklų. Apie kapinių amžių galima spręsti iš užrašo ant vienos seniausių macevų: „Šis paminklas yra pastatytas vaikų ponui Izaokui Goldman, Zeevo Arje sūnui, mirusiam 1806 ijaro 9 d.“

Kriukų kapinėse užfiksuoti 59 paminklai, vienas yra išskirtinis – mauzoliejaus tipo, nelieistas.

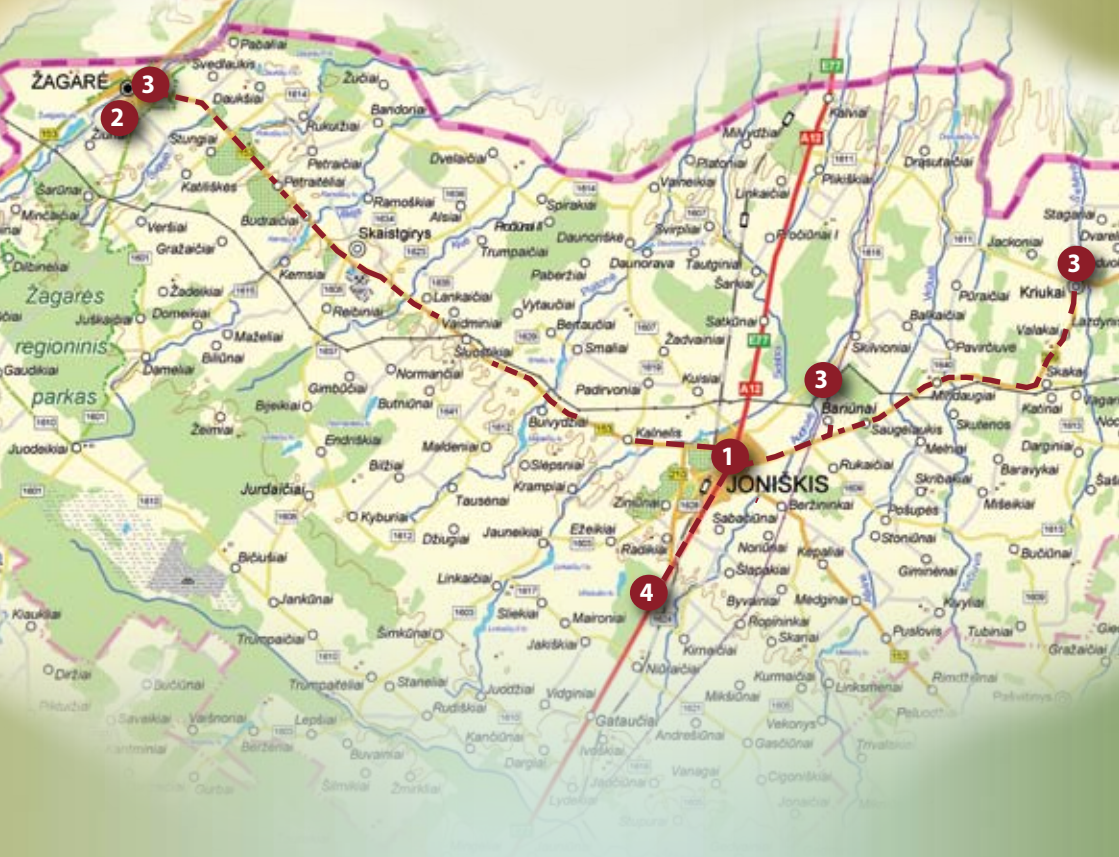
Žagarėje gyveno itin gausi bendruomenė, čia yra dvi kapinės. Senosios Žagarės žydų kapinės yra miesto šiaurinėje dalyje, Aušros gatvėje. Šiandien kapinių būklė yra prasta, išlikę tik apie šimtas antkapinių paminklų, iš kurių seniausiai rastas yra datuojamas 1830 m., naujusiai rastas – 1934 m. Naujosios Žagarės žydų kapinės galima pamatyti važiuojant Raktuvės keliu pietryčių kryptimi. Šios žydų kapinės dokumentuose yra minimos 1748 m., išlikę daug įvairių antkapinių paminklų.

4 Holokaustas

Holokausto metu gausi Joniškio žydų bendruomenė sunaikinta, dauguma jų buvo sušaudyti 1941 m. rugpjūčio 29 d. Vilčiaus miške, esančiame 7 km į pietus nuo Joniškio. Iš viso čia buvo sušaudyti 978 Joniškio ir apylinkių žydai.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, sunaikinta visa Žagarės žydų bendruomenė. 1941 m. Žagarės gete buvo apgyvendinti ne tik miesto, bet ir aplinkinių vietovių – Linkuvos, Pašvitinio, Žeimelio ir kitų – žydai. Jie visi – 3000 žmonių – buvo nužudyti Žagarės Naryškino parke. Žudynių vietas Vilčiaus miške ir Žagarės parke žymi paminkliniai akmenys.

Paruošta pagal kraštotyrininkų Stefanijos Grigaliūnienės ir Kristinos Grigaliūnaitės informaciją. Jų nuotraukos.

1 Joniškių sinagogos

2 Žagarės sinagogos

3 Žydų kapinės

4 Holokaustas